



# BİZANS VE OSMANLI DÖNEMİNDE EYYÜB SULTAN'IN KABRİ VE ETKİLERİ



DR. ABDULLAH UZUN



*Konya'da doğdu. İlkokul, ortaokul ve teknik liseden sonra, Selçuk Üniversitesi Mühendislik Fakültesi'nden mezun oldu. Aynı yıl Yüksek Lisansa başladı. Bir süre serbest çalıştı. Kültür Bakanlığı, Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nde 5 sene çalıştı. Kasım 1998 yılında doktorasını tamamladı. 1995 yılından beri Sakarya Üniversitesi Sakarya Meslek Yüksek Okulu'nda öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır.*



*Eyüp, Eyüpsultan Camii ve Şadırvanı, Gravür. (Eyüp Belediyesi Arşivi'nden)*

İstanbul, M.Ö.VII. yüzyılda Megaralılar tarafından kurulmuş bir kenttir. Sahip olduğu coğrafi, iktisadi ve stratejik konumu sebebiyle kurulduğu tarihten itibaren Anadolu ve Balkanlarda kurulan devletlerin hedefi haline gelmiştir. Roma İmparatoru Konstantinus, rakibi Licinius'u Üsküdar yakınlarında yendikten sonra aynı yıl (324) imparatorluğunun başkentini İstanbul'a nakletmeyi karar-

laştırmak, 325 yılında şehri iki misli büyüterek inşasına başladı. Başkentin açılış töreni 11 Mayıs 330 tarihinde yapıldı. Böylece İstanbul, Roma imparatorluğunun başkenti olması yanında Konstantinus tarafından resmen kabul edilen Hristiyanlığın ilk başkenti oluyordu. İstanbul bu kimliğini fethedene kadar asırlarca devam ettirmiştir (1).

*"İstanbul mutlaka fethedilecektir.*

Eyüp, Eyüpsultan Türbesi  
içinden bir görünüş.  
(Yazıevi Arşivi'nden)



*Onu fetheden komutan ne güzel komutan; o asker ne güzel askerdir*"(2) Hadis-i Şerifi söylendiği günden itibaren müslümanlarda güçlü bir seveda oluşturmuştur. İstanbul'un fethinin müslümanlara takdir edildiği inancı, daima mevcuttu ve Osmanlılar'da bu inancı kuvvetle benimsediler. Müslümanlar Bizans'ın başkentine, 1453'teki fethinden evvel toplam on iki sefer düzenlediler (3). Müslümanların 624'te Filistin'de Bizans'a karşı gerçekleştirdikleri ilk askeri eylemin bizzat Hz. Peygamber tarafından düzenlendiği belirtilmektedir (4). Hz. Osman zamanında, Suriye sahillerinde kurulan İslam donanması, 655 yılında İstanbul'a karşı harekete geçmiş, Finike açıklarında İmparator Konstantin'in kumanda ettiği Bizans donanmasına karşı büyük bir zafer elde etmiş, fakat seferden vazgeçilmiştir.

İstanbul Müslümanlar tarafından ilk defa 668 yılında Fadala b. Ubeyd el-Ensari kumandasında kuşatılmıştır (5). İkinci kez Muaviye b. Yezid kumanda-

sında (669) kuşatılmış, bugün Eyüp'te medfun bulunan Hz. Eyyub el Ensari bu sefer sırasında şehit olmuş ve surlar önüne defnedilmiştir. Bu muhasaralarda Eyyub el-Ensari ile birlikte fiilen şehid olanların sayısı yetmişe kadar yükselmiştir ve Osmanlılar fethi müteakip, onlar için, şehrin en mübarek yeri hale gelen mezarlar yaptırmışlardır. (6)

Ebu Eyyüp el-Ensari, vefatına kadar tüm savaşlara iştirak etmiş, yalnız birisinde genç ve tecrübesiz bir kumandan tayin edildiği için bulunamamış, bulunamayışına da sonra teessüf etmiştir. Emevi halifelerinden Ebu Süfyan'ın oğlu Birinci Muaviye'nin zamanındaki savaşlara da iştirak etmiş ve Muaviye'nin oğlu Yezid'in kumandası altında İstanbul'un fethine görevlendirilen orduya da tecrübeli ve yaşlı bir asker olarak katılmıştır. Eb-il-fida adlı tarihçi (*Tarih-i Eb-İl-Fida, I-197*) İstanbul surlarınının 48. hicri yılda muhasara edildiğini, bu muhasarada Arap askerlerinin sayısının 50.000 kişi, gemi sayısının 500 adet ol-



*Eyyüp, Sultan Reşat'ın Kılıç Kuşanma Merasimi.  
(Eyyüp Belediyesi Arşivi'nden)*

duğunu ve muhasaranın altı ay sürdüğünü söylemektedir. Bu muhasaraya İbn-abbas, Amr ibn-i Zübeyr gibi ashabın da iştirak ettiğini ve Ebu Eyyüb'un bu seferde şehit olduğunu yazmaktadır (7). Kendisinin, "İstanbul surlarının önüne mübarek bir adamın defnedileceğini" Rasulullah'tan duyduğu, o kişi olmayı arzu ettiğini söylediği İslam kaynakları belirtmektedir (5).

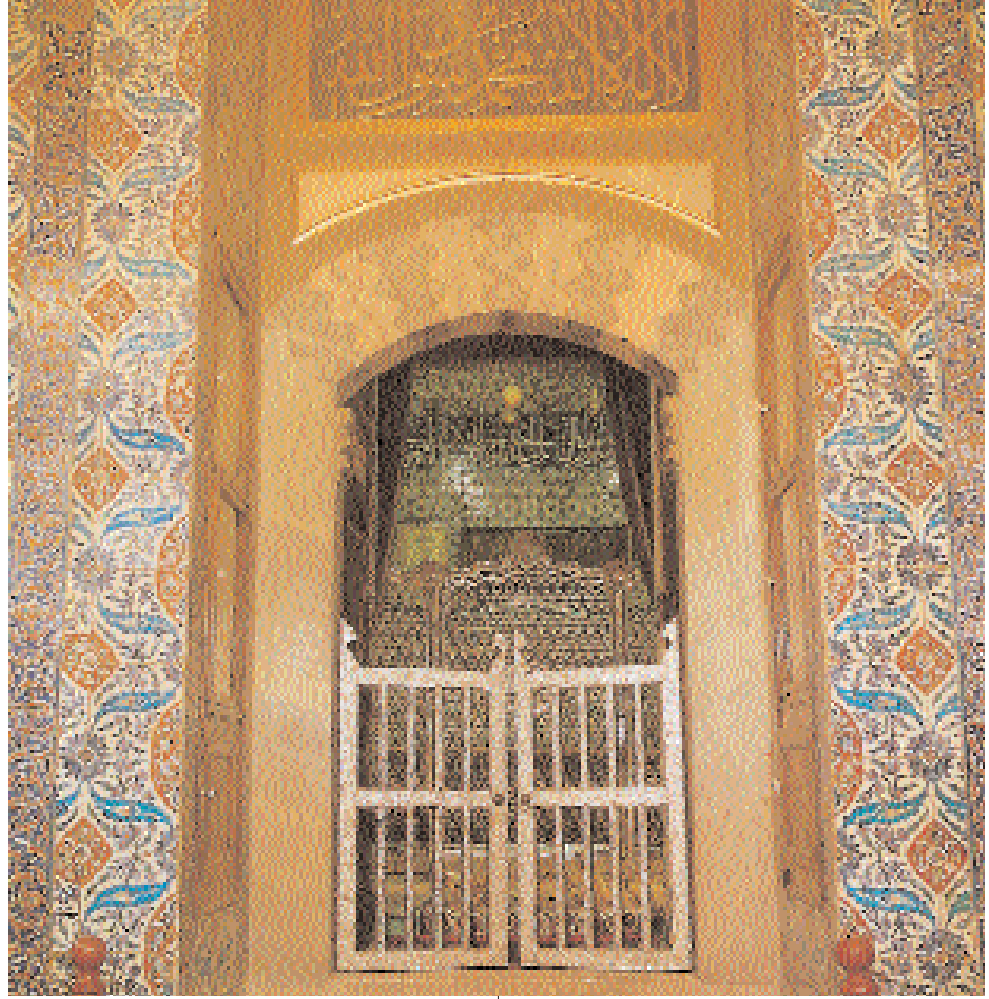
İbrahim Hakkı Konyalı, Ebu Eyyüb-i Ensari'nin vefatıyla ilgili ilginç bir yazı yazmıştır ... " o vakitte Haliç zincirlerle kapanmış olacak ki Arap ordusu Kağıthane tarafından dolaşarak şehri sarmış, muhasara uzun sürmüş, Bizans'lılar da sıkıntıya düşmüşlerdi. Senede, Emevi'lere muayyen bir para vermek şartıyla bir andlaşma yapılmıştır. Bu andlaşmadan sonra Müslüman askeri, beşer yüz kişilik kabileler halinde Ahırkapı'dan girerek şehri gezmişlerdir. Ebu Eyyüb-i Ensari'nin bulunduğu kabile Ayasofya'dan sonra Fener ve Balat taraflarını gezerler-

ken İmparatorun andlaşma teklifini kabul etmeyen bazı kumandanların ve pazların teşvikiyle Bizanslı askerler bunların üstüne saldırdılar. Müslümanlar silahsız olmalarına rağmen onlara karşı koya koya Eğrikapı taraflarına kadar çekildiler. Burada bir çok şehit verdiler. Ebu Eyyüb-i Ensari de Eğri Kapı'dan çıkarken atılan bir taşla yaralanmış... sonra bir okla şehit olmuştur. Arkadaşları onu surların önündeki çadırlara kaçırılmışlar... ve defn etmişlerdir.. Yezid Bizans'la Ebu Eyyüb'un mezarının iyi muhafaza edilmesine dair bir anlaşma daha yapmış ve muhasarayı kaldırmıştır...

Osmanlı kaynakları Ebu Eyyüb'un mezarı üstünde her gece nur parladığını gören Bizans İmparatoru'nun üzerine bir türbe yaptırdığını ve ayak ucundan çıkan bir suyun her derde deva bir su gibi Frengistan'a dünyanın bir çok yerine şişelerle taşındığını yazarlar.

Bizans'lılar kuraklık tehdidi karşısında Ebu Eyyüb'un kabri önünde yağmur

Eyüp, Eyüpsultan Türbesi iç  
kapı ve sandukanın olduğu  
bölüm.  
(Yazıevi Arşivi'nden)



duasına çıkarlardı. Ebu Eyyüb'un türbesi Bizans'ta yaşayan müslümanlarla hristiyanlar arasında müşterek ve kutsal bir ziyaretgâh haline gelmişti. Bu mezar Bizanslıların Cosmodion dedikleri mamur bir semtin doğmasına sebep olmuştur. Bir çok saray, manastır ve kilise bulunan bu semt, imparatorluk zaafa uğradıkça umranını kaybetmiş ve nihayet bir orman haline gelmiştir... Osmanlılarla Bizanslıların ilişkilerinin bozulması dolayısıyla Ebu Eyyüb'un kabri yüz üstü bırakılmış, zamanla bakımsız kalan türbe, Yıldırım Beyazıd'ın Üsküdar'a kadar Bizans topraklarını almasıyla da belirsiz hale getirilmiştir" (8).

XII. Yüzyılda yaşamış Meşhur tarihçi Herevi, fetihten 280 yıl kadar önce (569/1173-1174) İstanbul'a gelerek bazı izlenimlerini yazmıştır. O vakit, Anadolu'da Selçuklular hüküm sürmekte ve Konya'da ki tahtında II.Kılınc Arslan

oturmakta, Bizans'ta ise İmparator Manuel Komnenos (1143-1180) hüküm sürmektedir. Herevi'nin kitabındaki satırları İ.Hakkı Konyalı şu şekilde çevirmiştir:

Konstantiniyye şehrinin suru canibinde Peygamber (sav) ashabından Ebu Eyyüb el- Ensari'nin kabri vardır. Konstantiniyyede Ab-ül-Melik bin Mesleme'nin ve tabiinin yaptıkları camii, Hüseyin (r.a) evladından bir erkeğin kabri, mermerden ve bakırdan heykeller, sütunlar, tuhaf tılsımlar ve yukarıda söylediğimiz gibi dikili taşlar ve insanların oturdukları dörtte bir karanın üstünde benzerleri bulunmayan daha bir çok eserler vardır."

Bazı menakıblara göre Ebu Eyyüb el-Ensari de şehadetinden önce namazlarını Ayasofya'da kılmaktaydı (9).

İstanbul 1453 yılındaki fethinden önce defalarca kuşatılmıştır. Osmanlı sultanları İstanbul'u Türk cihan hakimi-

yetinin merhalesi ve merkezi sayıyorlardı. Osmanlı siyaset ve fikir adamları arasında gelişen bu milli ve islâmî mefkurenin, halk ve askerlere kızıl elma adı ve efsanesiyle yayılması İstanbul'u sembolleştiriyordu (10). Bu kuşatmalarda sultan ve askerlerle birlikte, toplumun manevi önderleri olan kişilerde katılmaktaydılar. Fetihden önceki son kuşatmada (*Yıldırım Bayezid'in 1402'de Timur'a yenilmesi ve uzun süren bir fetret devrenin ardından kısa sürede toparlanarak 1422'de*) Sultan II.Murad'la birlikte Emir Sultan ve Seyyid Buhari gibi manevi önderler de katıldılar (1). Fethin olduğu kuşatmada ise, Şihabüddin-i Sühreverdî'nin takipçisi olan Sufi Akşemseddin, Sultanın ve ordusunun mürşidi olmuştur. Ak şeyh, her zaman rivayet ve moral bakımından sultandan bir kaç adım önde olmuştur. Ak Şeyh, fethin, Hızır ve Kutb-u Alem dediği Fakih Ahmed sayesinde gerçekleştiğini söylemiştir. İstanbul'un 1453 yılındaki fethinden sonra Sultan, Ak Şeyhi Eyyüb el-Ensari'nin mezarının yerini tespit etmekle vazifelendirdi. Şeyh'in, yeri tespiti, en az fetih kadar önemli bir olay oldu. Olay, inayet-i ilahinin hâlâ müslümanlarla birlikte olduğunu teyid etmekteydi. Sultan Mehmed burada bir türbe, bir cami ve bir tekke yaptırdı (11).

İstanbul'da medfun bulunan sahabe

içerisinde en fazla tazim gören Hz.Peygamber'in sancaktarı Ebu Eyyüb el-Ensari, Osmanlı "*İslambol'unun koruyucu velisi*" haline geldi. Fatih Sultan Mehmed, muhtemelen kendisini tüm İslâm alemindeki gaza'nın sancaktarı ilan ettiğinden, Ebu Eyyüb'ü şehrin koruyucu velisi seçmiştir (12).

Haliç civarındaki şehir surlarının ötesinde kısa sürede bir küçük kasaba halini alan Eyyüb el Ensari'nin kabri, İstanbul'un en kutsal yeri haline geldi. Daha sonra yüzlerce mümin her gün çeşitli hediyelerle burayı ziyaret edecek ve bu zâtın bereketi ile bereketlenecektir. Aynı zamanda mezarlıklar ve tekkeler türbenin etrafında topladılar. Her sultanın, cülusunu müteakip türbeyi ziyaret etmesi şayan-ı dikkattir (13). Burada o günün en önde gelen Şeyh'i, Sultan'a mukaddes gaza kılıncını kuşatırdı. Böylece Eyyüb el-Ensari'nin varlığı sadece İstanbul'u müslümanlar nezdinde mukaddes bir yer haline getirmiyor, aynı zamanda Sultan'ın müslümanlar üzerindeki idari yetkisini dini açıdan tasdik etmiş oluyordu (9). Her Osmanlı şehrinin kendine has bir veli'si bulunmakta, şehir bu kişi ile bütünleşmekteydi. Bunlar arasında Eyyüb el-Ensari en belirgin ve etkin bir manevi önder olmuştur. Her dönemde, toplumun her kesiminde bu özellikleri hissedilmiş ve hissedilmeye devam edilmektedir.

## KAYNAKLAR

1) Prof. Dr. H. D. Yıldız, "İstanbul Üzerine", *Dünden Bugüne İstanbul*, sayı 1, 1989.

2) (Buhari, et-Taribu'l-kebir, I (ikinci kısım)-85; Ahmed b. Hanbel, IV, 335.)

3) H. İnalçık, "İstanbul: Bir İslâm Şebri", *Fetih ve Fatih*, İ. B. Belediye Yayınları s. 74, 1995.

4) Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed el-Vasiti, *Fedailu'l- Beytu'l Makdis*, Kudüs s. 52, 1979.

5) N. Öztürk, "Fetih Öncesi İstanbul Kuşatmaları", *Fetih ve Fatih*, İ. B. Belediye Yayınları s. 37, 1995.

6) S. Ünver, "İlim ve sanat bakımından Fatih Devri", *Belediye yayınları* s. 108, 1948.

7) İ. H. Konyalı, "Ebu Eyyübi Ensari Türbesi",

*Tarih Hazinesi*, sayı:1 s.495,1951

8) İ. H. Konyalı, "Ebu Eyyübi Ensari Türbesi", *Tarih Hazinesi*, sayı:1 s. 497,1951

9) H. İnalçık "İstanbul: Bir İslâm Şebri", *Fetih ve Fatih*, İ. B. Belediye yayınları s. 74, 1995.

10) M. Yılmaz, "Kızıl Elma", *Türk dünyası tarih Dergisi* syf.30, Ocak 1991.

11) H. İnalçık "İstanbul: Bir İslâm Şebri", *Fetih ve Fatih*, İ. B. Belediye Yayınları s. 73, 1995.

12) Feridun Ahmet, *Münşeatü's-Selatin*, İstanbul, 1274/1858.

13) İ. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, T. T. K., Ankara, s.285, 1938.